

Увага!

Якість зображень погіршена з метою захисту від копіювання

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Поняття правочину та його ознаки.....	5
Розділ 2. Суб'єктивний склад правочину і його зміст.....	20
Розділ 3. Форми правочину	22
Висновки.....	30
Література	32

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ст. 202 ЦК України визначає правочин як дію особи, спрямовану на избуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Однак положення стосовно того, що правочин – це дія особи, спрямована на виникнення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків, стіл шумачий поширювання у тому сенсі, що правочин можуть бути також підставою інших відомих правовідносин. Наприклад, правочин може бути підставою призупинення, поновлення, реалізації тощо правовідносин. При цьому він може бути водночас і підставою припинення одних правовідносин та підставою виникнення або зміни інших правовідносин. Наприклад, продаж наймачем орендованого майна третьої особі тягне припинення договору оренди та одночасно є підставою виникнення правовідносин відповідальності.

Правочини відрізняються від інших юридичних фактів такими рисами:

- 1) правочини є вольовими актами, спрямованими на досягнення певного правового результату. Цим правочини відрізняються від такого виду юридичних фактів, як події, котрі відбуваються та створюють правові наслідки незалежно від волі суб'єктів цивільного права;
- 2) правочини завжди є діями фізичної або юридичної особи. Цим вони відрізняються від адміністративних актів (акт управління), які виконують органи державної влади та управління;
- 3) правочини завжди є правомірними діями, що тягнуть виникнення або видозміни регулятивних цивільних правовідносин. Цим правочини відрізняються від такого виду юридичних фактів, як дії, котрі порушують цивільні права і тягнуть виникнення регулятивних відносин;
- 4) воля в правочинах завжди спрямована саме на встановлення, зміну, припинення тощо цивільних прав і обов'язків. Цим вони відрізняються від юридичних зчинків, де волення/відсутність не спрямоване спеціально на створення юридичних наслідків;
- 5) правочини опосередковують динаміку цивільних правовідносин. Цим вони відрізняються від такого виду юридичних фактів, як акти цивільного стану,

котрі, по-перше, об'єднують і події, і дії; по-друге, нерозривно пов'язані з фізичною особою і не стосуються осіб юридичних; по-третє, слугують передумовою пинкнення у фізичних осіб можливості бути суб'єктом цивільних прав і обов'язків.

Таким чином, практична значимість вказаних проблем зумовлено актуальність теми дослідження курсової роботи.

Об'єктом дослідження курсової роботи є цивільне законодавство України.

Предметом дослідження курсової роботи є поняття і умови дійсності правочинів.

Метою курсової роботи є дослідження кола проблем, які обумовлює тема "Поняття і умови дійсності правочинів".

Мета роботи зумовлює виконання таких задань:

- дослідити поняття правочину та його ознаки;
- охарактеризувати суб'єктивний склад правочину і його зміст;
- визначити форми правочину.

РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ ПРАВОЧИНУ ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Відповідно до ст. 11 ЦК України одніми та іншими є підстави виникнення цивільних прав та обов'язків з договорів та інші правочини (за ст. 4 ЦК УРСР – угоди). Більше того, вони є найпоширенішими юридичними фактами. Правочини (угоди) слугують правовою формою, що сприяє забезпеченням культурно- побутових потреб громадян, функціонуванню економіки тощо.

У новому ЦК України правочинам присвячена глава 16, яка складається з двох параграфів: §1 – "Загальні положення про правочини", §2 – "Правові наслідки недотримання сторонами при укладенні правочину вимог закону" і 34 статей (в ЦК УРСР про угоди – 21). Положення про правочини зберегли свою правонаступність значної частини усіх засад традиційних конструкцій про угоди ЦК УРСР і одночасно одержали новий розвиток у напрямі розширення диспозитивних засад і свободи в ужитті правочинів субектами цивільного права, в адаптації правового їх регулювання до умов ринкової економіки.

Насамперед, звертає на себе увагу відмова розробників нового ЦК від усталеного в цивільному законодавстві радянського періоду, з також в юридичній літературі та правозастосовній практиці терміна "угода". Така новелізація обумовлена, насамперед, тим, що термін "угода" у філологічному розумінні тогоджий термінам "договір", "домовленість" кількох осіб. Між тим, як відомо, в цивільному праві існує певна категорія односторонніх угод, для яких не є обов'язковою ознакою наявність домовленості між кількома особами (наприклад, довіреність, заповіт, гарантія, відмова від спадщини, прийняття спадщини). Відтак дій особи щодо видачі довіреності, заповіту, гарантії юридично некоректно іменувати угодою. Тому саме на усунення подібної правової колізії якраз і спрямоване введення в ЦК нового терміна "правочин", який за своїм філологічним значенням не обумовлює обов'язкової домовленості кількох осіб.

Відповідно постає питання про доцільність такого нововведення та його правові наслідки. Одночасно позитивну відповідь на це питання дати досить важко. У новому ЦК Російської Федерації збережено звичай термін "сделка" (угода), що можна, зокрема, пояснити відсутністю в російській мові іншого вдалого адекватного терміна. Оскільки ж українська мова вижила із зданого

надаги юристам можливість, застосувати до правомірних дій однієї особи та погоджених дій кількох осіб новий адекватний термін "правочин", то його введення заслуговує на позитивну оцінку [24, 169].

Разом із тим, не можна недооцінювати можливих негативних наслідків введення категорії правочину, що може виявитися, зокрема, у неправильному застосуванні правових норм глашані про правочини, арешті і вігноруванні його застосування в приводзастосовий дільності.

Так, не сприйшов категорію правочину новий Господарський кодекс України, в якому перевага надана традиційним термінам "договір", а інколи – "угода" (наприклад, статті 144, 174, 182, 267 ГК України). В цьому взагалі відсутнє посилення на можливість застосування до господарських зобов'язань та господарських договорів безпосередньо норм ЦК про правочини.

Однак доречні разробникам ГК України з цього приводу особливо не варто, оскільки і в новому ЦК України терміну "правочин" не піддано належної уваги, оскільки вживався вин. окрім глави 16, в рідкісних випадках. Так, у главі 26 "Право спільноти власності" термін "правочин" вживався лише два рази, а перевага надана терміну "домовленість", який застосовується в цій же главі 10 разів, хоча в цих випадках доречнішим було б вживання термінів "правочин" або "договір". Між тим загальноважливо, що поняття "домовленість" не завжди тотожне поняттям "угода", "правочин", "договір", оскільки характеризує лінії осіб, які не набувають у багатьох випадках цивілістичного значення.

Не набув широкого застосування термін "правочин" і в Книзі 5 – "Зобов'язальне право". Тут йому знайшлося місце в основному в главі 57 "Поняття зобов'язання. Сторони зобов'язання" в статтях 512, 513, 521, 532, а також у деяких статтях наступних глав, зокрема в ст. 661. У зв'язку з цим не може не викликати подив визначення поняття договору. Відповідно до ст. 626 ЦК "Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків". Наведене визначення може спричинити враження, що договір начебто не є правочином, що насправді безумовно не так, оскільки кожний договір є правочином або угодою за чинним ЦК УРСР. Але так чи інакше наведене визначення поняття договору певного мірою не узгоджується з змістом ст. 202 ЦК, згідно з якою дія всіби, спрямована

на набуття, їмну або призначення цивільних прав та обов'язків і правочином, а не домовленістю.

Волночас не можна не зазначити, що термін "угода" не зник повністю з нового ЦК. Так, відповідно до ст. 1267 ЦК спадкоємні можуть змінити розмір частків у спадщині за усною угодою щодо рухомого майна або за письмовою угодою щодо нерухомого майна або транспортних засобів.

Не вносять однозначності у вирішення проблеми спливіння понять правочину, угоди, договору і норми нового Сімейного кодексу України. Так, у главах 8 "Право спільнот сумісної власності подружжя", 10 "Шлюбний договір" домінуючими є терміни "договір", "шлюбний договір" і не трапляється термін "правочин". Як і в ЦК, так і в СК України використовується не досить вдалий термін "домовленість" (наприклад статті 63, 70). Проте широко застосовується в СК нова форма регулювання майнових відносин між подружжям. Так, відповідно до нового СК подружжя "може домовитися" між собою: про порядок користування майном (ст. 66); про порядок поділу майна (ст. 71); про призначення права на утримання (ст. 89); про віддання утримання одному з подружжя (ст. 99). Наведені юридичні конструкції щодо регулювання майнових відносин між подружжям є юридично некоректними, оскільки вони не розкривають правової природи таких правовідносин. Безумовно, тут можна пропустити, що якщо подружжя "домовитися" щодо правового режиму того чи іншого спільнотного чи роздельного майна, то тут буде мати місце правочин (угода за ЦК УРСР), який відночає має ознаки договору [24, 170].

Нарешті, в СК в одному випадку з'являється також місце терміну "угода". Відповідно до ст. 100 СК України "угода про зміну шлюбного договору потаріально посвідчується".

"Таким чином, у новому ЦК України, в ГК України, СК України не завжди послідовно й узгоджено застосовуються такі юридичні категорії як "правочин", "угода", "договір", а відтак постає питання про принципи їх застосування в судовій, потаріальній практиці та іншій правозастосовій діяльності.

Вирішення цієї проблеми може бути здійснене наступним чином. Базовим критерієм тут має слугувати положення ст. 11 ЦК про те, що іншеважливі виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є договори та інші правочини.

Формально серед цих підстав не зазначені ні угоди, ні так звані "домовленості". Однак не можна не зважати на те, що численні спеціальні закони, нормативно-правові акти містять посилення на угоди в розумінні договорів, а також на те, що терміни стали звичними для населення і правознавців. Тому необхідно сприйняти наступну концепцію співвідношення зазначених термінів.

1. Двосторонні і багатосторонні правочини є договорами і відносять угодами.

2. Договор і угоди – totожні поняття.

3. Термін "домовленість" необхідно розуміти як договір чи угоду, якщо така домовленість досягнута з дотриманням вимог, встановлених для укладання договору [24, 171].

Отже, не кожний правочин є договором (угодою), а лише той, який опосередковує домовленість двох чи більше осіб, спрямованих на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Правочин є таким юридичним фактом, який слугує належовою правовою підставою виникнення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків. Такі права та обов'язки реалізуються в межах цивільного правовідношення і вони є відповідно його складовими елементами.

Правочин як юридичний факт є лише однією з підстав виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин, передбачених законом. У системі таких юридичних фактів правочини займають особливе місце, вирізняючись серед них своїми специфічними ознаками. Правочинам, на відміну від деяких інших підстав виникнення цивільних прав та обов'язків (наприклад, юридичних та фактичних вчинків, заподіяння школи), притаманне правомірне вольове вчинення особою, що має належний статус суб'єкта цивільного права, юридичних дій, спрямованих на свійське створення конкретного цивільного правового результату для себе або інших осіб.

Правочин є найбільш розновидженою підставою виникнення цивільних прав та обов'язків. За своєю природою він є юридичним фактом (ст. 11 ЦК України [2]) і є вольовою дією, спрямованою на досягнення певного результату, тобто є обставиною, з настанням якої закон пов'язує виникнення, зміну або припинення цивільних правовідносин. Поняття "правочин", що використовується

в ЦК України, є суті українським терміном, який раніше використовувався в українському законодавстві протягом 20-30-х років, і є тотожним терміну "угода", який застосовувався у ЦК УРСР 1963 р.

Легальне визначення правочину подане у ст. 202 ЦК України, яка передбачає, що правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Однак це формулювання потребує деяких уточнень. По-перше, слід уточнити, хто може вчиняти правочини. У ст. 202 ЦК України сказано, що правочини можуть вчиняти "особи". Відповідно до ч. 1 ст. 2 ЦК України "особами" іменуються лише такі учасники цивільних відносин, як фізичні та юридичні особи. Одже, на перший погляд, вчиняті правочини можуть лише зазначені особи. Проте ч. 2 ст. 2 ЦК України передбачає, що учасниками цивільних відносин, крім осіб, є також держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади та інші суб'єкти публічного права. Причому згідно зі ст. ст. 167-168 зазначені суб'єкти публічного права діють у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин. Звісно виникає, що їх правочини вони мають право вчиняти так само, як фізичні та юридичні особи. З наведених міркувань при визначенні поняття правочину треба вести мову не про дію особи, а про дію суб'єкта цивільного права [23, 290].

По-друге, слід уточнити наслідки, на досягнення яких може бути спрямована дія, що є правочином. Тут варто враховувати, що положення ч. 1 ст. 202 ЦК України стосовно того, що правочин – це дія особи, спрямована на виникнення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків, слід тлумачити розширено у тому сенсі, що правочини можуть бути також щільстовою інших трансформацій правовідносин. Наприклад, правочин може бути щільстовою призупинення, поновлення, реалізації тощо правовідносин. При цьому вони може бути одночасно щільстовою припинення одних правовідносин та щільстовою виникнення або зміни інших правовідносин. Наприклад, продаж наймачем орендованого майна третьої особі тягне припинення договору оренди та одночасно є щільстовою виникнення правовідносин відповідальності за порушення договору оренди.

Правочини відрізняються від інших юридичних фактів такими рисами:

- 1) правочини є вольовими актами, щеспрямованими діями, тобто

спрямованими на досягнення певного правового результату. Цим правоочини відрізняються від такого виду юридичних фактів, як події, котрі відбуваються та створюють правові наслідки незалежно від волі суб'єктів цивільного права (наприклад, землетрус, повінь);

2) правоочини завжди є діями суб'єкта цивільних відносин. Цим вони відрізняються від адміністративних актів (актив управління), які видають органи державної влади та управління, виступаючи як суб'єкти публічного права;

3) правоочини завжди є правомірними вольовими діями, що тягнуть виникнення або відозміни регулятивних цивільних правовідносин. Цим правоочини відрізняються від такого виду юридичних фактів, як діїсти, котрі порушують цивільні права і тягнуть виникнення регулятивних відносин. Згідно з Законом правоочин завжди є правомірним, якщо його дійсність прямо не встановлена Законом або якщо він не визнаний судом недійсним (ст. 204 ПК України);

4) воля в правоочинах завжди спрямована саме на встановлення, зміну, припинення тощо цивільних прав і обов'язків. Цим вони відрізняються від юридичних вчинків, де волевиявлення не спрямоване спеціально на створення юридичних наслідків (нагрука, знахідка, виявлення скарбу);

5) правоочин опосередковують лицеміку шішьших правовідносин між різними суб'єктами цивільного права. Цим вони відрізняються від такого виду юридичних фактів, як акти цивільного стану, котрі по-перше, обєднують і події, і дії; по-друге, нерозривно пов'язані з фізичною особою і не стосуються осіб юридичних; по-третє, слугують передумовою виникнення у фізичних осіб можливості бути суб'єктом цивільних прав і обов'язків [23, 291].

Правочин є дійсним, якщо він відповідає загальним вимогам, додержання яких є необхідним для його чинності. До вказаних умов можна віднести: законність змісту правоочину; здатність суб'єктів правоочину на його вчинення; вільне волевиявлення участника правоочину та його відповідність внутрішній волі; відповідність форми вчинення правоочину вимогам закону, спрямованість правоочину на реальні настання правових наслідків, що зумовлені ним; захист інтересів малолітніх, неповнолітніх чи непрацевдатних дітей (ст. 203 ПК України).

Правочин, укладений із порушенням зазначених умов, визнається законодавством недійсним. У законодавстві підкреслюється, що недійсним є правочин, який не відповідає вимогам Закону. При цьому слово "закон" вживатиметься у широкому розумінні тобто йдееться про нормативний акт. Усі недійсні правочини, незалежно від особливостей їхнього конкретного виду, об'єднує одна спільна риса – вони суперечать правовим нормам. Виходячи з цього, недійсним має бути визнаний правочин, який не відповідає вимогам Закону, навіть якщо вона не пішалає під жолен з означених недійсних правочинів [23, 292].

Одним із практично важливих (особливо при виникненні спору) є питання про місце вчинення правочинів.

Закон розрізняє два випадки визначення місця вчинення правочину: 1) стосовно вчинення одностороннього правочину; 2) стосовно вчинення дво- або багатостороннього правочину (договору).

Стосовно одностороннього правочину правило про встановлення місця його вчинення безпосередньо сформульоване у ст. 211 ЦК України: місцем вчинення (місце волевиявлення) сторони. Проте слід зняти до уваги, що волевиявлення можливе у різних формах: усній, письмовій, з нотаріальним посвідченням, з участюною державною реєстрацією (ст.ст. 207-210 ЦК України). Виповішено форма волевиявлення може полегшувати або утруднювати встановлення місця вчинення правочину. Зокрема, практично неможливо встановити місце вчинення одностороннього правочину в усній формі. Достатньо складно встановити місце вчинення правочину у простій письмовій формі. Хіба що у цьому самому може матитися вказівка на інше місце або воно може вилінівати зі змісту привочину. Наприклад, довіреність у простій письмовій формі може бути посвідчена посадовою особою за місцем перебування або проживання особи, котра надає довіреність (ст. 245 ЦК України [2]). Отже, й місцем видання довіреності буде вважатися місце, де засідчено підпис того, хто її видав. Простіше встановити місце вчинення правочину, якщо він посвідчується нотаріально. Наприклад, місцем вчинення заповіту є місце, де він був складений і нотаріально посвідчений (ст.ст. 1247-1248 ЦК України) [2].

Місце вчинення дво- або багатостороннього правочину (договору)

відзначається відповідно до правил ст. 647 ЦК України. Ця норма передбачає, що договір є укладеним у місці проживання фізичної особи (ст. 29 ЦК України) або за місцем належніям юридичної особи (ст. 93 ЦК України), яка зробила пропозицію укласти договір, якщо інше не встановлено договором (ст. 647 ЦК України).

Коли встановити вію сторін, які вчинили правочин, немає можливості, його зміст може бути вичлумачений стороною (сторонами) або на вимогу сторони (сторін) судом. При цьому до уваги береться однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняті у відповідній сфері відносин значення термінів. Якщо іншого недостатньо, зміст правочину встановлюється порівнянням відповідної частини правочину зі змістом інших його частин, усім його змістом, пам'яті сторін, а якщо і цього не достатньо, то до уваги береться мета правочину, зміст почередних переговорів, усталена практика відносин між сторонами, звичай ділового обігу, подальша поведінка сторін, текст типового договору та інші обставини, що мають істотне значення (ст. 213 ЦК України) [23, 293].

Умовами чинності правочинів є дотримання вимог:

1) щодо змісту правочину. Зміст правочину не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства та моральним засадам суспільства (я. 1 ст. 203 ЦК України), тобто фізичні та юридичні особи повинні враховувати вимоги щодо здійснення цивільних прав, установлених у ст. ст. 12, 13 ЦК України та інших актах цивільного законодавства;

2) щодо наявності правочиноздатності суб'єктів правочину. Правочини можуть укладати лише особи, які мають необхідний обсяг цивільної лізданості (я. 2 ст. 203 ЦК України) [23, 293].

Так, наприклад, фізичні особи, які мають нову цивільну лізданість (ст. 34 ЦК України), мають право вчиняти будь-які правочини. На відміну від них, неткоюнілітні особи віком від 14 до 18 років мають право самостійно вчиняти лише праочини, що прямо визначені законом (ст. 32 ЦК України). Вчинення інших правочинів може здійснюватися исповнолітніми лише за згодою їхніх батьків (усиноюючачів) або піклувальників. Правочини від імені малолітніх, тобто фізичних осіб, яким не виконується 14 років, можуть вчинятися лише

іхніми законними представниками: батьками, успіновителями або опікунами, за винятком правочинів, передбачених законом (ст. 31 ЦК України) [2].

Особа, яка обмежена у щирій дієздатності, може вчиняти лише дрібні побутові правочини, інші правочини від її імені здійснюються піклувальником або за його згодою (ст. 37 ЦК України). Недієздата фізична особа не має права на вчинення будь-якого правочину, оскільки всі правочини від її імені вчиняє її опікун (ст. 41 ЦК України).

Юридичні особи приватного права в Україні мають не спеціальну, а загальну правозахисність (ст. 91 ЦК України), тому можуть вчинити будь-які правочини, за винятком тих, які за Своєю природою можуть бути вчинені виключно фізичною особою (наприклад, заповіт, прийняття спадщини, відмова від спадщини), або тих, що потребують отримання спеціальної ліцензії або суперечать з іншими діяльностями, які визначені законом або установчими документами юридичної особи. Що ж до юридичних осіб публічного права: то вони можуть вчиняти правочини, якщо їх вчинення не суперечить їхньому правовому статусу;

3) щодо відповідності волевиявлення внутрішній волі суб'єкта (суб'єктів) правочину (ч. 3 ст. 203). Наявність правочину свідчить про єдність внутрішньої волі й волевиявлення суб'єкта (суб'єктів) правочину. Воля є бажанням, наміром особи вчинити правочин, однак для його вчинення необхідна не тільки воля, а ще й доведення цієї волі до відома інших осіб. Відповідно до цього волевиявлення є способом, яким внутрішня воля особи виражається зовні. Це – єсть правочину. Для чинності правочину волевиявлення учасника має бути вільним і відповідати його внутрішньої волі, тобто формування волевиявлення має бути вільним від чинників, що могли б викривити уяву особи про зміст правочину (омана, обману) або створити бажання наявності внутрішньої волі за її відсутності (погроза, насиція). Тому у випадку, коли воля суб'єкта правочину формувається не вільно і не відповідає волевиявленню (наприклад, мало місце насильство), такий правочин вважається недійсним (ст. 231 ЦК України). Іноді для укладення правочину позаїд необхідно не лише взаємне волевиявлення позикодавця і позичальника, а й фактична передача майна, визначеного родовими

ознаками [23, 294].

Воленнявлення буває прямим або побічним (конклюдентним, від лат. *concludere* – укладати, робити висловок), тобто йдеється про ці, у яких втілюється воля особи укласти правочин. При прямому воленнявленні воля висловлюється словесно (усно чи письмово), наприклад, при укладенні договору у письмовій формі або видачі довіреності чи акселя. При побічному (конклюдентному) воленнявленні воля сторін на вчинення правочину, для якого законом не встановлена обов'язкова письмова форма, прямо не висловлюється, але їх поведінка засвідчує іхню волю до настання певних правових наслідків (наприклад, укладення договору перевезення транспортом загального користування завдяки придбанню квитків у водія чи кондуктора або використанню автоматів у метро) [23, 294].

У випадках, установлених договором або законом, воля може виражатися її мовчанням (ст. 205 ЦК України). Мовчання визнається впливом волі укласти правочин у випадках, передбачених законом. Саме по собі мовчання не має юридичного значення, оскільки не визнається виразом волі, однак закон або договір можуть в окремих випадках налагати йому такого значення. Так, при майновому наймі вираження волі наймодавця при мовчанні протягом місяця після закінчення строку договору та вчинення наймачем конклюдентних дій (продовження користування майном після закінчення строку договору найму) ведуть до поновлення договору найму на строк, який був раніше встановлений договором (ст. 764 ЦК України). Тут юридичного значення набуває факт відсутності заперечення, тобто мовчання з боку наймодавця.

4) щодо форми правочину. Формою вчинення правочину є спосіб вираження волі сторін на його вчинення. Правочин має вчинятися у формі, встановленій Законом (ч. 4 ст. 203 ЦК України).

5) щодо реальності правочину. Правочин має бути реальним, тобто спрямованим на реальне настання правових наслідків, що зумовлені тим (ч. 5 ст. 203 ЦК України). Тому правочин, вчинений без наміру створити правові наслідки, є недійсним як фіктивний, тобто вчинений лише для вигляду (ст. 234 ЦК України).

6) щодо дотримання спеціальних умов. Наприклад, правочин, що

вчиняється батьками або усновниками, не може суперечити правам та інтересам їх малолітніх, неповнолітніх та неправездатних дітей (ч. 6 ст. 203); правоочини, зазначені у ч. 1 ст. 71 ЦК України, можуть бути укладені особою, яка має піклувальника, зі згоди піклувальника й дозволу органу опіки та піклування (ст. 71 ЦК України). Якщо такі спеціальні вимоги містяться у окремих нормах актів цивільного законодавства, то вони також охоплюються поняттям вимог чинності (умов дійсності) правоочину, а їх порушення тягне визнання правоочину недійсним (наприклад, ст. 224 ЦК України) [23, 295].

Важливим гарантією реалізації привільних прав учасниками приватних відносин є презумпція правомірності правоочину, яка полягає в припущення, що особа, вчиняючи правоочин, діє правомірно. Як зазначено у ст. 204 ЦК України, правоочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлено законом, або якщо він не визнаний судом недійсним.

Своїм підґрунтам встановлення презумпції правомірності правоочину має визначальний принцип приватного права "Дозволено все, що прямо не заборонене законом", а також такі засади цивільного права, як свобода договору (правоочину), свобода підприємницької діяльності, не забороненої законом; справедливість, добросовісність та розумність цивільного законодавства. Згідно з цими засадами припускається, що суб'єкт цивільного права, реалізуючи право свободи правоочину, може вчиняти з метою створення, зміни, притиснення тощо привільних прав і обов'язкові буль-які правомірні дії. При цьому не вимагається прямої вказівки що правоочинні дії у акті цивільного законодавства достатньо, що закон не визначає ці дії як заборонені.

Строчування презумпції правомірності правоочину можливе у разі:

1) визнання неправомірності правоочину прямим притиском закону.

У цьому випадку правоочин неправомірний і не створює правових наслідків. Він є недійсним уже в момент вчинення, оскільки притисок закону забороняє такі дії зараз і на майбутнє. Такий правоочин є нікчемним і спеціальне визнання його недійсним у судовому порядку не вимагається. Нікчемним є, наприклад, правоочин, укладений з порушенням вимоги про обов'язкову нотаріальну форму (ст. 219 ЦК України);

2) визнання неправомірності правоочину судом [23, 296].

У цьому випадку пресумпція правомірності правочину існує в момент укладення правочину, оскільки він не порушує заборони конкретної норми закону (або у момент укладення правочину порушення закону залишається прихованим, невідомим іншим особам). Проте його правомірність може бути оспорена одною зі сторін або іншою заинтересованою особою, а отже – правочин може бути визнаний судом недійсним.

Однак варто звернути увагу на те, що суд може визнати правочин цілісним із підставах встановлених законом (ч. 3 ст. 215 ЦК України). Тобто і в цих випадках пресумпція правомірності може бути спростована лише за наявності припису закону, що забороняє такі дії. Втім, правом суду є виходити з того, що прийде із забороною може міститися або у спеціальних нормах ЦК України (ст.ст. 222, 223, 225 ЦК та ін.), або виливати із правил ст. 13 ЦК України про межі здійснення цивільних прав (ст. 13 ЦК України) [2].

У частині 2 ст. 202 ЦК здійснено загальновизнаний в приватно-правовій науці та практиці поділ усіх правочинів на односторонні та двосторонні чи багатосторонні, які є договорами. Такий поділ правочинів поставлено в залежність від того, скільки біль (суб'єктів цивільних правовідносин) вчиняють дії спрямовані на виникнення, зміну чи припинення цивільних правовідносин – одна, дві чи більше.

Одностороннimi правочинами вважаються: видача довіреності, прийняття чи збереження зробленої речі, повідомлення одним співвласником інших співвласників про продаж своєї частки у спільній власності, пропозиція про продаж майна, публічна обіцянка винагороди за віднайдення загубленої речі, публічне оголошення конкурсу на створення скульптури, художнього твору, складення заповіту, прийняття спадщини та відмова від неї тощо. Незважаючи на односторонній характер дій особи, вони можуть передбачувати певні правові наслідки як для цієї особи (наприклад, прийняття спадщини співкоємцем призводить до виникнення у нього права власності на спадщину), так і для інших осіб (наприклад, видача довіреності надає відповідні повноваження представницю, заповіт може призвести до виникнення у співкоємців прав на спадщину, у зберігача знайденого майна виникає право вимагати від співвласника відшкодування витрат на зберігання, у останнього – обов'язок виконати дану вимогу). Таким